

Zbritska Tetyana Petrivna

Збрицька Тетяна Петрівна

к.е.н, доцент

Marchak Oksana Mihailivna

Марчак Оксана Михайлівна

к.політ.н., доцент

кафедра Управління персоналом і економіки праці Одеського національного економічного університету

THE PROBLEMS OF THE YOUTH SEGMENT OF THE LABOUR MARKET IN MODERN CONDITIONS

ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО СЕГМЕНТУ НА РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Annotation: In the article analyzes the current state of youth unemployment in the labor market in Ukraine in comparison with the EU countries. The problems relating to employment and employability of youth, its place in the labor market in Ukraine and the general guidelines of the formation and regulation mechanisms of the market on the basis of the situation in the country, which has developed today. Analyzes the main advantages and disadvantages of higher education graduates in the labor market. Made reasonable proposals for the modernization of legislation on social protection of unemployed youth, creating attractive economic conditions that encourage employers to hire young and inexperienced people, namely, to provide tax relief. Implementation of an effective youth policy, in part to overcome youth unemployment is only possible thanks to the cooperation between the state, employers, schools and youth themselves.

Анотація: В статті проаналізовано сучасний стан безробіття молоді на ринку праці в Україні у порівнянні з країнами ЄС. Розглянуто проблеми, які стосуються зайнятості та працевлаштування молоді, її місце на ринку праці України та визначення основних напрямів формування й регулювання механізмів цього ринку на основі ситуації в країні, що склалася сьогодні. Розглянуто основні переваги та недоліки випускників вищих навчальних закладів на ринку праці. Зроблено обґрунтовані пропозиції щодо модернізації законодавства стосовно соціального захисту безробітної молоді, створення привабливих економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених людей, а саме, передбачити податкові пільги. Реалізація ефективної молодіжної політики, в частині подолання молодіжного безробіття, можлива лише завдяки співпраці між державою, роботодавцями, навчальними закладами і самою молоддю.

Keywords: youth, demand and supply, labour-market, employment and unemployment.

Ключові слова: молодь, попит та пропозиція, ринок праці, зайнятість та безробіття.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В нинішніх економічних умовах безробіття, особливо серед молоді, є однією з найгостріших проблем. Вона є наслідком відсутності чітко вираженої державної політики у сфері зайнятості, недостатнього рівня реформування трудового законодавства, існування диференціації регіональних ринків праці, а також нездатності робочої сили конкурувати на ринку праці.

Визначальним для молоді є її входження до трудової сфери. Саме на цьому етапі свого життя молоді люди зіштовхуються з труднощами і потребують розуміння і допомоги як з боку старшого покоління, так і з боку держави. Водночас, тривалі соціально-економічні трансформації на шляху до стабільного розвитку в Україні посилюють дію соціальних проблем, пов'язаних із зайнятістю. Варто зауважити: матеріали останніх досліджень, присвячених молодіжному безробіттю, свідчать про те, що молодь має досить великі та істотні переваги, порівняно з іншими віковими групами працездатного населення. У молодих людей триваліший період майбутньої працездатності, кращі показники фізичного здоров'я та витривалості, порівняно високий загальноосвітній рівень.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми молодіжного безробіття та працевлаштування в Україні, відображено у працях Амоші О., Васильченко В., Лісогор Л. Також у своїх статтях досліджували молодіжний ринок праці такі науковці, як Бандур С., Богиня Д., Богущкий О., Бушмарін О., Заяць Т., Колот А., Лібанова Е. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність великої кількості думок, які знайшли своє відображення в науковій літературі, поки що політика держави не спрямована на забезпечення для молоді достатньої кількості робочих місць та створення можливостей для самореалізації в сучасних умовах розвитку України.

Молодіжний сегмент - це одна з найбільш проблемних частин сучасного національного ринку праці України. Адже, пошук першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти потребам ринку, відсутність досвіду роботи, невідповідність бажань молодих шукачів роботи та роботодавців збільшують напругу на ринку праці та ще більше віддзеркалюють проблеми, що існують в цій сфері. Причиною цього є недостатня увага з боку держави до проблем профорієнтації молоді на початкових етапах та подальше її працевлаштування, відсутність системної програми регулювання працевлаштування випускників навчальних закладів, невиконання існуючих законодавчих норм можуть стати підґрунтям для соціальних та політичних потрясінь. Невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до збільшення рівня безробіття та погіршення рівня життя, розповсюдження пасивних, деструктивних, нерегульованих моделей поведінки, та психологічних змін у молоді.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд проблем, які стосуються

зайнятості та працевлаштування молоді, її місце на ринку праці України та визначення основних напрямів формування й регулювання механізмів цього ринку на основі ситуації в країні, що склалася сьогодні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкових відносин перед суспільством виникає проблема соціальної незахищеності людей. Насамперед, ця проблема торкається інтересів молоді у силу її слабкої трудової і професійної підготовки. Так, слід відзначити, що проблема молодіжного безробіття є природним, хоч вкрай негативним явищем.

Молодь становить окрему частину ринку праці й розвивається не так як увесь ринок. *З одного боку*, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи. *З іншого*, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Тому безробіття молоді (за статистикою, – це громадяни у віці від 16 до 35 років) є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України.

Проблема зайнятості молоді є передусім проблемою осіб, які вперше шукають роботу і вступають у трудове життя. Підвищені вимоги до професіоналізму, компетентності, мобільності робочої сили загрожують безробіттям насамперед молоді, яка закінчила загальноосвітні школи. Однак отримання освіти та набуття професії також далеко не завжди дають старт у трудове життя.

Сучасна ситуація у сфері праці та зайнятості ставить молодь у дуже складні умови. Якщо при плановій економіці система розподілу випускників навчальних закладів гарантувала їм зайнятість за фахом, то в умовах ринку розподіл проводиться в різко обмеженому масштабі, і молоді фахівці потрапляють в систему жорсткої конкуренції з людьми, що мають досвід роботи. Випускник повинен бути готовий до такої конкуренції, повинен вміти довести наявність у себе відповідних знань, умінь і здібностей - свою компетентність.

Очевидно, що вибір першої професії відбувається, як правило, спонтанно, абітурієнт вибирає спеціальність, керуючись міркуваннями престижності вузу, вартості навчання, доступності, часто під тиском батьків, які не враховують здібності й переваги дитини.

Сучасний ринок праці України характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом попиту та пропозиції робочої сили. Підіймаються вимоги до якості робочої сили та її конкурентоспроможності. Не завжди рівень підготовки випускників навчальних закладів відповідають новим вимогам роботодавців, а інколи й самі випускники не можуть знайти роботу без відповідного досвіду.

Ефективне працевлаштування молодих спеціалістів є результатом реалізації стратегій

поведінки молоді на ринку праці та являє собою функцію залежності цих стратегій, з одного боку, від факторів конкурентоспроможності випускників ВНЗ, та досвіду їх роботи, а з іншого боку - від факторів розвитку ринку праці.

Незважаючи на велику кількість недоліків, а саме: відсутність досвіду, професійних навичок, слабе розуміння своїх професійних здібностей, тощо, більшість роботодавців все ж таки бачать позитив в тому, щоб брати на роботу молодих випускників вузів. Основним плюсом молодих фахівців – використання молодого енергії, активності, відкритості новому, знання, тощо. Основні переваги та недоліки, випускників ВНЗ, складено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні переваги та недоліки випускників ВНЗ на ринку праці

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
1. Наявність базових знань	1. Невміння застосувати на практиці отримані теоретичні знання, відсутність практичних навичок управління і планування свого робочого часу, незнання основ трудової дисципліни та ділової етики
2. Здібності до засвоєння нової інформації	2. Низький рівень самоорганізації
3. Наявність великого потенціалу розвитку і певних амбіцій	3. Часто завищена самооцінка щодо своїх професійних здібностей і, відповідно, завищені очікування щодо майбутньої роботи в цілому і зарплати, зокрема
4. Відкритість новим технологічним і управлінським рішенням	4. Часто відсутність навичок роботи в команді, підпорядкування керівнику і навичок ділового спілкування
5. Енергійність, активна життєва позиція, ентузіазм	5. Нерозуміння вимог і очікувань організації
6. Відсутність звичних стереотипів у роботі	6. Відсутність чіткої уяви про сферу діяльності
7. Націленість на отримання досвіду і на активну роботу, орієнтація на кар'єру	7. Незнання ситуації на ринку праці
8. Наявність 2-х та більше спеціальної освіти	8. Необхідність інвестицій у людський капітал
9. Креативність, мобільність, готовність до переїзду	9. Відсутність попиту на робочу силу

Так, станом на кінець грудня 2013 р., за даними Держкомстату України, в державі зареєстровано 487,7 тис. осіб безробітних, з них молодь у віці до 35 років складає 205,1 тис. осіб, або 42,1 % до загальної кількості безробітних [1, с.71]. В Україні рівень молодіжного безробіття становить 20%, кожна п'ята молода людина не має роботи при цьому 40% отримали освіту, віддавши 5 років, потім переходять на нову роботу, яка не пов'язана з цією освітою [2].

Якщо проаналізувати ситуацію у країнах ЄС, можна побачити також далеко не стабільну ситуацію (рис.1). За період з 2007 по 2012 рік безробіття серед молоді у світі збільшилося на 4 млн. осіб. А з 2008 по 2010 роки глобальний рівень безробіття серед молоді збільшився на 0,9 процентних пункту, що порівняно з 0,5 процентних пункту зростання рівня

безробіття серед дорослого населення.

Рис. 1. Глобальне безробіття молоді та рівень молодіжного безробіття у світі за 1991-2012 рр.[3, с. 63-70]

Якщо порівнювати з Європою, то ситуація в Україні стосовно безробіття значно краща (рис.2). У 2012 році в країнах ЄС рівень безробіття серед молоді склав 22,5 %, в Україні – 20,0 %.

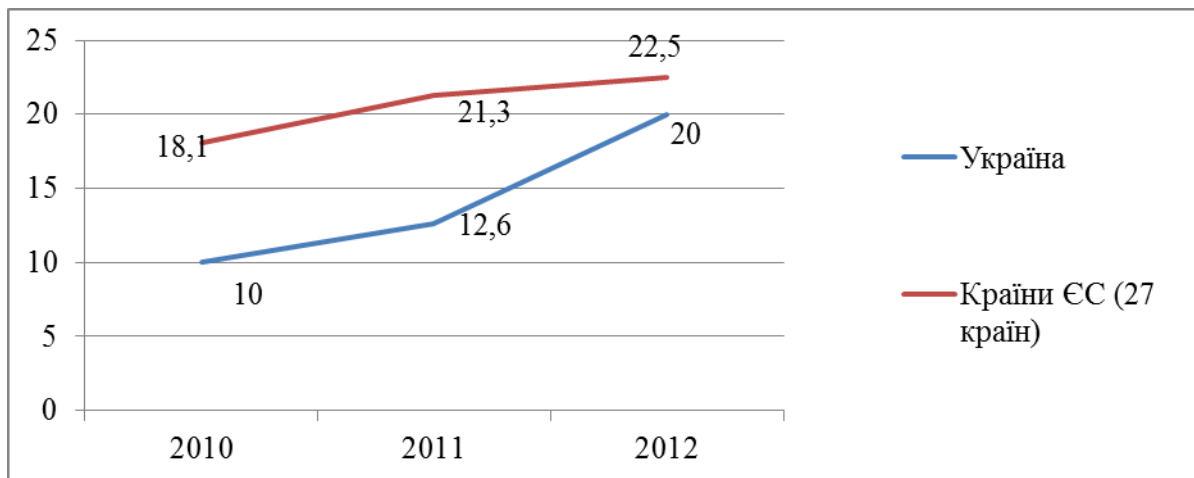

Рис. 2. Рівень молодіжного безробіття населення в Україні та країнах Європейського Союзу (у віці 16-35 років), за 2010-2012 рр.[4]

Так, у Німеччині, в 2012 р., зафіксовано найнижчий рівень молодіжного безробіття з моменту возз'єднання ФРН і НДР в 1990 р. Як передає N-TV, рівень німецького молодіжного безробіття опустився до 6,3% (293 тис. безробітних у віці до 25 років). За статистикою Євросоюзу, в Німеччині в даний час спостерігається найкраща ситуація з молодіжним безробіттям серед 27 держав-членів ЄС - так, для порівняння, в Іспанії майже кожна друга молода людина залишається без роботи (49,9%), а у Франції - майже кожна четверта (23,3%). Голова Німецького трудового агентства Раймунд Бекер пояснює прогрес,

пов'язаний зі скороченням молодіжного безробіття, зокрема, затребуваною на ринку праці професійною підготовкою, яку отримують під час навчання випускники німецьких шкіл.[5]

При збереженні нинішньої політики розвиненим державам не вдасться вийти на докризовий рівень зайнятості раніше, ніж у 2015 році. А країнам, що розвиваються, для цього буде потрібно створити більше 8 млн. нових робочих місць. Крім того, в деяких країнах більше 4 млн. людей, що втратили роботу, перестали її шукати. Серед безробітних молоді спостерігається зниження уявлень про якість життя, і навіть ті, хто має роботу, не відчувають від неї задоволення. Молодь перестає довіряти державі, і в них зростає відчуття несправедливості.

Система працевлаштування випускників ВНЗ в умовах приватних форм власності, ринкових відносин та великої конкуренції на ринку праці в нашій державі й досі не склалася. Кількість випускників, що випускають ВНЗ щороку збільшується, а потреба в них з боку підприємців щороку зменшується. Таким чином, навантаження на одне робоче місце постійно зростає (табл.2).[1]

Таблиця 2

Співвідношення попиту та пропозиції молоді на ринку праці України за 2010-2013 рр.

Рік	Випущено фахівців, тис.осіб		Непрацевлаштовані після закінчення загально-освітніх та ВНЗ I-IV рівнів акредитації, %	Потреба підприємств у фахівцях, тис.осіб	Кількість фахівців на обліку в ДСЗ, тис.осіб	Навантаження незайнятих трудовою діяльністю фахівців на вільні робочі місця, осіб
	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації				
2010	114,8	543,7	14,1	7,4	53,0	7
2011	111,0	529,8	16,2	7,0	47,4	7
2012	96,7	521,9	18,7	5,9	38,7	7
2013*	92,2	520,7	17,1	5,5	50,6	9

складено за офіційними даними Державної служби статистики України,

*січень-вересень, 2013

Згідно даних, наведених у таблиці 2, у 2012 році спостерігалось зниження кількості фахівців, зареєстрованих у Державній службі зайнятості України. Негативною тенденцією є зниження потреби у молодих працівниках й навантаження на вільні робочі місця, з боку підприємств.

Таким чином, пропозиція фахівців, які закінчили навчальні заклади I-II рівнів акредитації у середньому майже у 14 разів перевищують реальний попит на них з боку роботодавців, у порівнянні зі спеціалістами III та IV рівнів акредитації. Це призводить до

використання випускників не за профілем їхньої підготовки. Про це також свідчать дані з кількості вакансій на ринку праці для молодих спеціалістів зазначених на рис. 3.[6]

Кожного року, більше 100 тисяч випускників навчальних закладів стикаються з проблемами працевлаштування. Більшість з яких йде на перепідготовку, або підвищення кваліфікації, що потребує додаткових коштів та часу.

У контексті молодіжної зайнятості на ринку праці перетинаються інтереси трьох сторін: *роботодавців* (які зацікавлені в якісній, професійній трудовій силі), *молоді* (досить різною за рівнем і якістю підготовки), *держави і суспільства*.

Центри зайнятості та інші структури сприяння зайнятості, кадрові агентства покликані допомагати погоджувати інтереси між цими сторонами. Проте результати дослідження молоді в умовах великого міста показують, що тільки 37% безробітної молоді розраховують на їхню допомогу.

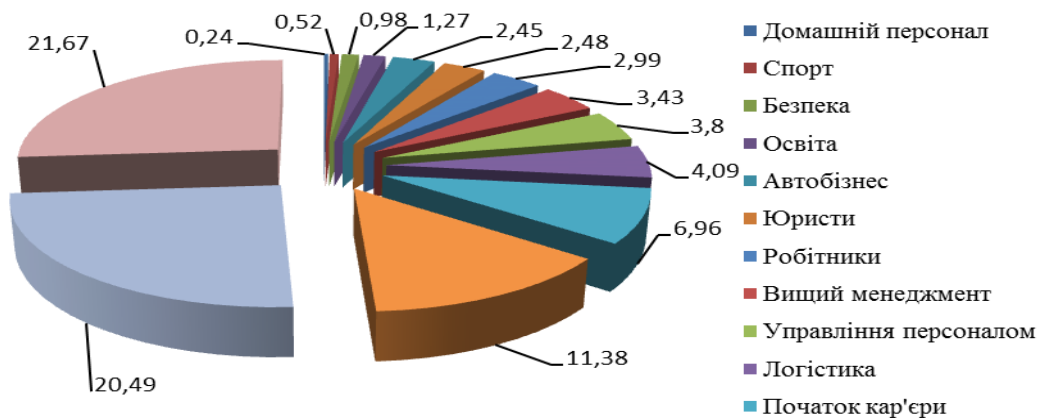

Рис. 3. Кількість вакансій на ринку праці для молодих спеціалістів на 2012 р. (у % по відношенню до загальної кількості вакансій в Україні)

Необхідно відзначити, що найбільш дієвим способом працевлаштування залишається звернення до допомоги родичів, друзів, знайомих -44,4% працюючих респондентів (рис.4).[4]

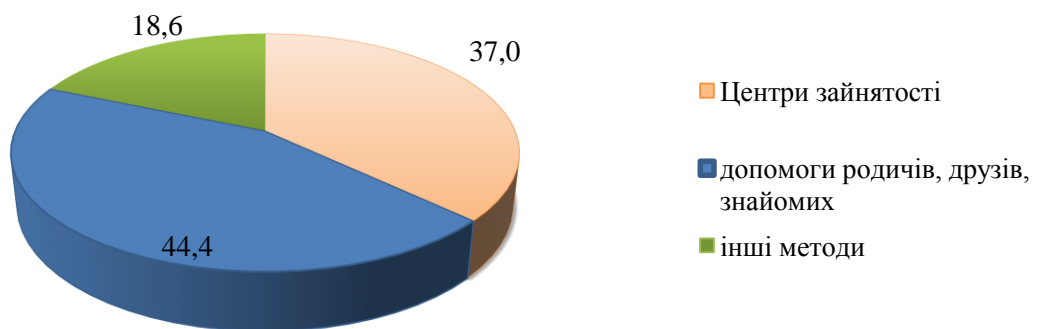

Рис. 4. Способи працевлаштування серед молоді [4]

Таким чином, особисті зв'язки виявляються більш потужним ресурсом для успішного працевлаштування, ніж формальні канали. Як показало дане дослідження, найбільше число безробітних припадає на вікову категорію 17 років - 23 роки, тобто після закінчення школи, середнього або вищого навчального закладу.

Не дивлячись на різноманітність спеціальностей, які пропонують навчальні заклади, тільки 22% їх випускників працевлаштовуються на роботу за фахом [3]. Для решти єдиною можливістю працевлаштуватися є професійна перепідготовка.

Спеціалісти яких професій будуть затребувані на ринку праці через 7-10 років не відомо, але є сталі вимоги до кандидатів будь якого напряму спеціалізації – знання мов, вік, стать, тощо. Таким чином, загальний портрет кандидата в області «початок кар'єри» можливо представити у таблиці 3 [7].

Таблиця 3

Портрет кандидата в області «початок кар'єри»

Характеристики	%
Стать	
Чоловіки	47
Жінки	53
Вік	
до 20	11
21-25	60
26-30	4
31-35	1
від 36	24
Освіта	
Вища	55
Не закінчена вища	39
Знання мови	
Англійська	27
Німецька	2
Французька	1

*складено за офіційними даними Державної служби статистики України

Оскільки сучасне суспільство відрізняється нестійкістю, нестабільністю в багатьох сферах життєдіяльності, то воно часто додатково «заряджає негативною енергією емоційно-вольову сферу молодих людей, що призводить до напружених та екстремальних ситуацій, супроводжуваним явними і прихованими проявами екстремізму.

Всі зусилля з боку ВНЗ, в першу чергу, повинні бути спрямовані на підвищення якості підготовки випускників, в яких важлива роль відводиться формуванню довгострокових партнерських відносин з роботодавцями. До того ж, молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, а це знижує мотивацію до праці.

Труднощі щодо працевлаштування спонукають молодь займатися тіньовою

діяльністю, оскільки вона не відчуває підтримки з боку держави. Така діяльність серед молодих людей призводить до таких негативних наслідків, як посилення незахищеності молоді на ринку праці, втрата мотивації праці, зміна ціннісних орієнтацій, що призводить до зниження формування престижності легальної зайнятості, а також зростання злочинності.

Аналізуючи ситуацію, що склалася, варто зазначити, що існує ряд причин зміна яких спричинила б позитивні зрушення на ринку праці, а саме: загальний стан економіки країни, де кількість робочих місць не збільшується, а навпаки зменшується; високий податковий тиск, який здійснюється на підприємства та підприємців з боку держави; відсутня система розподілу молоді за робочими місцями після закінчення навчання або ж під час навчання (так зване стажування або практика); недосконала розробка та непрофесійне впровадження програм зайнятості, перекваліфікації молодих працівників на загальнодержавному, міському рівні тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Ми розглянули питання про становище сучасної молоді у сфері праці та зайнятості. Очевидно, що молодь на ринку праці являє собою досить вразливу категорію, надання допомоги якої знаходиться в компетенції державної політики. Дана політика є довгостроковою і повинна проводитися постійно. Рішення щодо проблем молоді в рамках державної політики слід приймати тільки після аналізу можливих наслідків для суміжних демографічних спільностей, після прорахунку довгострокових наслідків цих рішень для самої молоді в наступні періоди. Саме тому необхідний регулярний моніторинг заходів, що проводяться й оцінка їх ефективності.

Але якщо розглядати проблему більш локально то можна виділити заходи, які допоможуть роботодавцям утримати молодих фахівців в компанії. Важливо дати зрозуміти випускнику, що в компанії у нього є реальна можливість зробити кар'єру. Крім перспективи кар'єрного росту обов'язково потрібно, щоб випускник був упевнений, що паралельно з його розвитком і професійним ростом його доходи зростуть. Він повинен наочно представляти, що потрібно для цього зробити і скільки грошей він зможе отримувати в даній компанії в майбутньому.

Роботодавці сьогодні висувають завищені вимоги до ВНЗ (з підвищення якості підготовки випускників, як професійної, так і особистісної), але в чомусь їх думка цілком обгрунтована. Однак, в свою чергу, самі роботодавці не прагнуть брати активну участь у навчальному процесі, не забезпечують майбутньому бакалавру (спеціалісту) відповідну практику, посилаючись при цьому нібито на «постійну зайнятість». Тоді як у студента часто відсутня зацікавленість в отриманні додаткових навичок і знань, він пасивно приймає те, що дають в навчальному закладі.

Ми розуміємо, що взаємодія з роботодавцями є складним процесом, що складається з

різних за змістом етапів, форм і методів. Мета взаємодії полягає в підготовці кадрів, орієнтованих на інноваційну діяльність в економічній сфері. На всіх рівнях державної влади зараз все частіше йдеться про необхідність посилити і зміцнити співпрацю вузів з підприємствами та організаціями, що дасть можливість студентам отримати реальне уявлення щодо робочої обстановки на виробництві чи в організації.

Слід запропонувати наступні заходи, щодо вирішення проблем безробіття молоді, а саме, необхідно створити умови, які б сприяли розширенню можливостей молоді щодо працевлаштування. Спільно з навчальними закладами сприяти працевлаштуванню молоді повинні і роботодавці. З числа найбільш успішних студентів необхідно формувати трудовий резерв підприємств, організацій та установ.

Необхідно модернізувати законодавство стосовно соціального захисту безробітної молоді. Також, необхідно створити привабливі економічні умови, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених людей. А саме, підприємствам, які надають «перше робоче місце», передбачити податкові пільги. Таким чином, слід зазначити, що реалізація ефективної молодіжної політики, в частині подолання безробіття, можлива лише завдяки співпраці між державою, роботодавцями, навчальними закладами і самою молоддю.

Література:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Про соціально-економічне становище України за 2013 рік, К.-2013.-83 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Тігіпко С. В. Україні рівень молодіжного безробіття становить 20%. Новини України. -Цензор.НЕТ со ссылкой на РБК. - 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cencor.net.ua/news/211734/forum.finance.ua/topic116372.html>
3. Иванова И.И. Молодежный рынок труда в контексте социальной политики // Высшее образование в России.-2011.- №8.- с. 63-70.
4. Ванюрихин Г.И. Образование как развитие. Теоретический журнал "Credo" ., - 2011р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/405/62/>
5. Безработица среди молодежи в Европе бьет рекорды. Журнал Сегодня.ua со ссылкой на агентство "Интерфакс-Украина", от 08.02.2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/world/bezrobotitsa-credi-molodezhi-v-evrope-bet-rekordy.html>
6. Білоусова Н. Зросла кількість вакансій для молодих спеціалістів. Газета «День», рубрика: Барометр ринку праці 2012 року., 16 січня 2013 р.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: day.kiev.ua/.../barometr-rinku-praci-2012-roku
7. Жукович Л. Чи конкурентоспроможні наші випускники? // День. – 2011. - № 65. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/>